

Mieczysław Różański

Duchowieństwo dekanatu uniejewskiego w latach 1790-1791 : studium prozopograficzne

Studia Włocławskie 16, 419-432

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. MIECZYŚLAW RÓŻAŃSKI

**DUCHOWIEŃSTWO DEKANATU UNIEJOWSKIEGO
W LATACH 1790–1791
Studium prozopograficzne**

Sobór Trydencki w dekretach reformujących funkcjonowanie Kościoła nakazał biskupom diecezjalnym, aby dbali o powierzone im pieczy parafie w diecezji. Jednym z przejawów tej dbałości były wizytacje kanoniczne parafii. Biskupi przeprowadzali je albo osobiście, albo poprzez wyznaczonych przez siebie pełnomocników¹. Wizytacje dzieli się na wizytacje generalne, które były wyznaczane przez rządzącego biskupa ordynariusza, i wizytacje dziekańskie, które z mocy prawa miał przeprowadzać miejscowy dziekan.

Przed wyjazdem za granicę w 1789 r. prymas Michał Poniatowski zlecił przeprowadzenie wizytacji generalnych mianowanemu przez siebie administratorowi generalnemu archidiecezji, kanonikowi gnieźnieńskiemu ks. Stefanowi Wojciechowi Łubieńskiemu². Przygotował on dokumenty do ich przeprowadzenia, które datowane były w Gnieźnie dnia 18 lutego 1790 r.³ Wizytacja w dekanacie uniejowskim odbyła się na przełomie 1790 i 1791 r. Przeprowadził ją ks. Celestyn Cielecki⁴. Spośród wielu pytań, na jakie odpowiadał wizytator, znajdowały się także pytania dotyczące

KS. MIECZYŚLAW RÓŻAŃSKI – dr hab., historyk Kościoła, prof. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

¹ *Dokumenty soborów powszechnych*, wyd. A. Baron, H. Pietras, t. 4, Kraków 2005, s. 325, 369, 659.

² Stefan Wojciech Łubieński, h. Pomian, biskup sufragan gnieźnieński, opat komendatoryjny w Trzemesznie, proboszcz w Żninie. Zmarł w 1808 r. – J. Korytkowski, *Pralaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej*, t. 2, Gniezno 1883, s. 549–551.

³ S. Librowski, *Repertorium akt wizytacji kanonicznych dawnej archidiecezji gnieźnieńskiej*, „Archiwa Biblioteki i Muzea kościelne” (ABMK), 30(1975), s. 108–109.

⁴ Ks. Celestyn Cielecki, h. Zaręba, kanonik płocki, proboszcz parafii Myślubórz w dekanacie słupeckim. S. Librowski, *Repertorium...*, art. cyt., s. 112.

pracującego w tym dekanacie duchowieństwa. Analiza treściowa tych informacji będzie przedmiotem niniejszego artykułu.

Dekanat uniejowski był jednym ze starszych dekanatów w archidiaconacie uniejowskim. Informacje o nim zawarte są w *Liber beneficiorum* spisany za czasów abp. Jana Łaskiego. W późniejszym czasie, w połowie XVIII wieku, teren dekanatu został znacznie zmniejszony poprzez wyłączenie z niego części parafii i utworzenie z nich dekanatu lutomierskiego⁵. Po tych zmianach dekanat składał się z 14 ośrodków duszpasterskich: Uniejów, Wielenin, Chwałborzyce, Świnice, Grodzisko, Wartkowice, Wilamów, Niewiesz, Niemysłów, Drużbin, Siedlątków, Pęczniew, Brodnia i Glinno. Dwa ostatnie z nich, mimo że podawane są w wizytacjach jako samodzielne ośrodki, nie były parafiami. Parafia w Brodni została afiliowana do parafii w Glinnie, a razem z nią w 1643 r. zostały inkorporowane do prepozytury w Zadziemi⁶. W Uniejowie znajdowała się kolegiata, która nie została zwizytowana, podobnie wizytacja nie odbyła się w parafii w Uniejowie.

Duchownych pracujących w dekanacie można podzielić na tych, którzy posiadali tam beneficjum stałe, czyli pełnili obowiązki plebańskie, i innych duchownych, którzy im pomagali w pełnieniu funkcji duszpasterskich.

W tabeli poniżej przedstawimy plebanów duszpasterzujących w omawianym okresie znajdujących się w wizytacjach.

Tab. 1. Plebani parafii dekanatu uniejowskiego w świetle wizytacji z 1790–1791 r.

Parafia	Nazwisko	Imię	Funkcja
Chwałborzyce	Kawczyński	Melchior	pleban
Świnice	Kędziński	Michał	rządca
Grodzisko	Zakrzewski	Sebastian	rządca
Wartkowice	Lityński	Wojciech	rządca
Wilamów	Piuszewski	Jan Kanty	proboszcz
Niewiesz	Domański	Ignacy	rządca
Niemysłów	Loga	Ludwik	rządca
Drużbin	Obrohczyński	Mikołaj	pleban
Siedlątków	Krajewski	Piotr	pleban
Pęczniew	Zdzieniecki	Andrzej	pleban
Wielenin	Dierski	Adam	rządca

Źródło: ADWł, AAG. Wiz. 88.

⁵ M. Różański, *Kościelna przynależność administracyjna ziem diecezji łódzkiej*, ABMK, 70(1998), s. 346; tenże, *Rozwój sieci parafialnej w archidiaconacie uniejowskim od Liber beneficiorum do 1795 r.*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 9(2000), s. 288.

⁶ S. Librowski, *Repertorium...*, art. cyt., s. 127.

Wizytator dla określenia duchownego mającego w swojej pieczy opiekę duszpasterską w parafii używał przede wszystkim słowa „rządca” lub „pleban”. Wydaje się, że sformułowania te w tamtym czasie stosowano zamiennie. W przypadku parafii Chwałborzyce wizytator zazaczył, że w czasie odbywającej się lustracji parafii obecny był ks. Melchior Kawczyński, który w niedługim czasie po tym wydarzeniu zmarł. Następcą po nim został ks. Wojciech Jędrzejewski, który wcześniej był wikariuszem w Rusocicach w dekanacie konińskim⁷. Natomiast opisując parafię w Pęczniewie podał, że pleban ks. Andrzej Zdzeniecki był chory („nieprzytomny”), a funkcje koadiutora w parafii pełnił ks. Wawrzyniec Skapski⁸. Oprócz proboszczów parafii w dekanacie tym pracowali inni kapłani (zob. tabela poniżej).

Tab. 2. Inni duchowni pracujący w dekanacie

Parafia	Nazwisko	Imię	Funkcja
Świnice	Śleszyński	Bartłomiej	kapelan w Drozdowie
Niemysłów	Brzeziński	Ludwik	zastępca
Pęczniew	Skapski	Wawrzyniec	koadiutor
Brodnia	Treffler	Feliks	komendantz
Glinno	Słomczyński	Jakub	komendantz

Źródło: ADWł, AAG. Wiz. 88.

Wizytacja pokazała, że w dekanacie uniejowskim na przełomie lat 1790–1791 pracowało 16 duchownych. Z tej liczby 11 posiadało beneficja plebańskie, a pięciu pełniło inne funkcje duszpasterskie. Z racji na to, że wizytacja nie objęła znajdującej się na terenie dekanatu kolegiaty i parafii w Uniejowie, ta liczba duchowieństwa nie jest całkowitą liczbą pracujących księży na tym terenie. Z liczby tej trzech było zakonnikami; wszyscy byli członkami zakonu św. Dominika. Jeden był z konwentu warszawskiego i pracował jako kapelan przy kaplicy w Drozdowie – Bartłomiej Śleszyński. W chwili wizytacji miał 73 lata i jak napisał wizytator „dla starości i słabości ledwo co mszę św. może odprawić”⁹. Drugi, Bartłomiej Treffler, był z konwentu krakowskiego i pełnił funkcję komendantza w Brodni i posiadał na to beneficjum prezentę¹⁰. Trzeci, Ludwik Brzeziński, był

⁷ Archiwum Diecezjalne we Włocławku (ADWł), Akta Arcybiskupów Gnieźnieńskich (AAG). Wizytacje (Wiz.) 88, k. 20.

⁸ Tamże, k. 79v.

⁹ Tamże, k. 29–29v.

¹⁰ Tamże, k. 95.

z konwentu sieradzkiego i pełnił funkcję zastępcy ks. Ludwika Logi w parafii w Niemysłowie¹¹.

Na terenie dekanatu znajdowała się jedna parafia, która nie posiadała proboszcza personalnego. Była to parafia w Wieleninie. Stanowisko jej administratora przynależało do kolegium wikariuszy kapituły kolegiackiej w Uniejowie. Parafia ta została inkorporowana do tegoż kolegium w czasie rządów arcybiskupa Macieja Drzewickiego. Kolegium wybierało spośród siebie jednego, który spełniał w tej parafii obowiązki duszpasterskie. W omawianym okresie funkcję tę sprawował ks. Adam Dierski¹².

Dane personalne duchowieństwa zawarte w wizytacjach dotyczą miejsca ich urodzenia, stanu społecznego, daty i miejsca święceń i daty objęcia opisywanego przez wizytatora beneficjum. Postaramy się przeanalizować te informacje, które znajdują się w wizytacjach i innych dokumentach dotyczących parafii dekanatu uniejowskiego.

Wiadomości dotyczące miejsca urodzenia pracującego w tym dekanacie dotyczą ośmiu duchownych, co daje 50% informacji. Większość z nich pochodziła z terenu archidiecezji i to z obszarów bliskich terytorialnie dekanatowi uniejowskiemu. Z terenu archidiakonatu uniejowskiego pochodził ks. Michał Kędzierski¹³ (Wielenin, woj. sieradzkie¹⁴), z archidiakonatu kaliskiego ks. Wojciech Lityński¹⁵ (par. Stawiszyn, woj. kaliskie¹⁶), z terytorium wieluńskiego ks. Adam Dierski¹⁷ (Malanów, woj. sieradzkie¹⁸), ks. Andrzej Zdzeniecki¹⁹ (par. Malanów, woj. sieradzkie²⁰), ks. Ludwik Loga z Grochowa²¹, a ksiądz Ignacy Domański – zapisany został według przynależności państwowej – z województwa sieradzkiego²². Dla jednego – Jana Kantego Piuszewskiego – określono, że pochodził

¹¹ Tamże, k. 58.

¹² ADWł, AAG. Wiz. 72, s. 918; Wiz. 88, k. 9.

¹³ ADWł, AAG. Wiz. 72, s. 949.

¹⁴ S. Litak, *Struktura terytorialna Kościoła łacińskiego w Polsce w 1772 roku*, Lublin 1980, s. 167.

¹⁵ ADWł, AAG. Wiz. 72, s. 1044.

¹⁶ S. Litak, *Struktura terytorialna...*, dz. cyt., s. 142.

¹⁷ ADWł, AAG. Wiz. 72, s. 918.

¹⁸ S. Litak, *Struktura terytorialna...*, dz. cyt., s. 140.

¹⁹ ADWł, AAG. Wiz. 72, s. 1054.

²⁰ S. Litak, *Struktura terytorialna...*, dz. cyt., s. 140.

²¹ ADWł, AAG. Wiz. 72, s. 1023; Wiz. 88, k. 79v; Akta par. Niemysłów 1, k. 15.

²² ADWł, AAG. Wiz. 135, s. 851; Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie (AAGn), Akta Konsystorza Gnieźnieńskiego (A. Cons.) E 24^b, k. 4–4v.

z diecezji krakowskiej. Natomiast z terenów odległych – z diecezji łuckiej – pochodził ks. Melchior Kawczyński²³ (Wielany, woj. brzeskolitewskie²⁴).

Mniej wiadomości posiadamy na temat pochodzenia społecznego pracujących w dekanacie duchownych. W wizytacjach nie przekazano żadnych wiadomości o innych stanach społecznych duchownych, oprócz stanu szlacheckiego. Z tego stanu pochodziło pięciu duchownych. Byli to księża: Michał Kędziński, Ignacy Domański, Wojciech Lityński, Ludwik Loga i Andrzej Zdzeniecki²⁵. Pozostali pochodzili prawdopodobnie z innych stanów – stanu mieszczańskiego lub chłopskiego.

Nie mniej ciekawym zagadnieniem jest znajomość wykształcenia pracującego w dekanacie duchowieństwa. Ten temat niestety nie leżał mocno na sercu wizytatorów. Tylko w dwóch przypadkach posiadamy informacje dotyczące szkół, w których uczyli się przyszli duchowni pracujący w dekanacie. Obydwaj uczyli się w szkołach kaliskich, najprawdopodobniej w tamtejszym kolegium jezuitów. Byli to księża Wojciech Lityński i Andrzej Zdzeniecki²⁶.

Podstawą do działalności duszpasterskiej było nie tyle wliczenie w poczet duchownych, które dokonywało się w chwili przyjęcia tonsury, ale możliwość pełnienia posługi duszpasterskiej. Zgodnie z prawem powszechnym Kościoła katolickiego każdy przyszły kapłan przyjmował cztery święcenia niższe, zwane *minores* (ostriariat, lektorat, egzorcystat i akolitat), i trzy święcenia wyższe – *maiores* (subdiakoniat, diakonat i prezbiterat). Szafarzami wszystkich święceń mogli być tylko biskupi, z racji posiadania pełni władzy kapłańskiej. Obowiązek ten spoczywał głównie na biskupach ordynariuszach, ale w praktyce funkcje te spełniali biskupi pomocniczy. Fakt przyjęcia wyższych święceń, w tym święceń prezbiteratu, był koniecznością do spełniania posługi duszpasterskiej, dlatego też w wizytacjach XVIII w. ze szczególną skrupulatnością wizytatorzy opisywali dane dotyczące przyjęcia przez posiadających beneficyj święceń kapłańskich i zaznaczali jednocześnie, czy opisywany duchowny przedstawił dokument stwierdzający ich przyjęcie. W opisach dotyczących sześciu duchownych przedstawiono całą ich drogę przyjmowania święceń i w tyłuż samo przypadkach tylko dane dotyczące święceń kapłańskich. Poniżej przedstawimy dane zawarte w wizytacjach dotyczące święceń.

²³ ADWł, AAG. Wiz. 72, s. 936.

²⁴ S. Litak, *Struktura terytorialna...*, dz. cyt., s. 322.

²⁵ ADWł, AAG. Wiz. 72, s. 949, 1009, 1044, 1023, 1054; Wiz. 88, k. 27, 50v, 43, 88, 79v.

²⁶ ADWł, AAG. Wiz. 72, s. 1044, 1054.

Tab. 3. Informacje dotyczące święceń duchowieństwa dekanatu uniejowskiego

Nazwisko Imię	Niższe święcenia			Subdiakoniat		
	data	szafarz	miejsce święceń	data	szafarz	miejsce święceń
Piuszewski Jan Kanty						
Obrohczyński Mikołaj						
Krajewski Piotr						
Śleszyński Bartłomiej						
Dierski Adam	1770 sobotha post Domeni- ca Palmorum	Przedwo- jewski		1770 sobotha ante Domenica al- tum Adventus	Przedwo- jewski	
Kawczyński Melchior	1766	Kozie- rowski	Łowicz	1768	Przedwo- jewski	
Kędziorski Michał	1767	Jerzy Hylzen	kaplica Mansjon. Łowicz	1768		Łowicz
Zakrzewski Sebastian	1769		Łowicz	1770		Łowicz
Brzeziński Ludwik						
Skapski Wawrzyniec						
Treffler Feliks						
Domański Ignacy	15 VIII 1771	Kozie- rowski		14 III 1772	Przedwo- jewski	
Loga Ludwik						
Słomczyński Jakub						
Lityński Wojciech	1774	Przedwo- jewski		1777		
Zdzieniecki Andrzej	1747			9 III 1748	Dobiński	Łowicz kapl. Mansjon.

Nazwisko Imię	Diakonat			Prezbiterat		
	data	szafarz	miejsce święceń	data	szafarz	miejsce święceń
Piuszewski Jan Kanty				28 XII	Leń- czowski	Kraków
Obrohczyński Mikołaj				4 VI 1775		
Krajewski Piotr				4 VIII 1776	Kierski	Przemyśl
Śleszyński Bartłomiej						
Dierski Adam	1770 festo Joannis Ev	Przedwo- jewski		1772	Przedwo- jewski	Łowicz
Kawczyński Melchior	1769	Przedwo- jewski	Łowicz	1770	Przedwo- jewski	kap. łaska Warszawa
Kędzierski Michał	1768	Franciszek Ossoliński	Łowicz	27 XII 1768	Przedwo- jewski	Łowicz
Zakrzewski Sebastian	1771		Łowicz	16 III 1771	Przedwo- jewski	Łowicz
Brzeziński Ludwik				29 VI 1771	Kozie- rowski	
Skapski Wawrzyniec				28 XII 1783	Mathy Ludwik	Poznań katedra
Treffler Feliks				17 XII 1763	Potkański	Kraków
Domański Ignacy	18 IV 1772	Przedwo- jewski		19 VII 1772	Kozie- rowski	Łowicz
Loga Ludwik				22 VII 1767		
Słomczyński Jakub				1763	Kozie- rowski	Łowicz
Lityński Wojciech	1778	Walk- nowski	Kat. Poznań	1778	Karski	Gniezno
Zdzieniecki Andrzej	1748	Kobielski	Łowicz kapł. Man- sjonarzy	1748	Kobielski	Łowicz kapł. Mansjon.

Źródło: ADWł, AAG. Wiz. 72; Wiz. 88; AAGn, A. Cons. G II 4, k. 55; AP 1996.

Informacje dotyczące święceń zawierają dane umożliwiające określenie, kiedy i gdzie przyjmowali święcenia przyszli duszpasterze dekanatu uniejowskiego, oraz biskupa, który ich udzielał. Przed przyjęciem święceń kapłańskich w omawianym czasie klerycy powinni pobierać nauki w seminarium duchownym. Na terenie archidiecezji gnieźnieńskiej w tym czasie działały dwa seminaria – w Gnieźnie i w Łowiczu. Obydwa prowadzone były przez Misjonarzy św. Wincentego à Paulo²⁷. Z księży pracujących w dekanacie wiadomo tylko tyle, że w seminarium w Gnieźnie uczył się ks. Wojciech Lityński, który przebywał tam dwa lata²⁸.

Z czasu przyjmowania święceń przez przyszłych duchownych nasuwa się wniosek, że wszyscy otrzymywali je w krótkim czasie, na ogół nie przekraczającym jednego roku. Ten wniosek dotyczy święceń wyższych – subdiakonatu, diakonatu, prezbiteratu. Trochę inaczej rzecz miała się z święceniami niższymi, ale i tutaj większość mieściła się w podanym wcześniej czasie. Jedynie ks. Melchior Kawczyński²⁹ i Andrzej Zdzieniecki³⁰ mieli dłuższy czas między święceniami niższymi a subdiakonatem. Pierwszy z nich dwa lata, a drugi trzy. Ten dłuższy czas związany był prawdopodobnie z tym, że czekali na prowizję na beneficjum.

W opisach dotyczących duchownych posiadamy informacje, gdzie święcenia zostały udzielone. W sumie posiadamy 22 wzmianki o miejscu ich udzielenia. W większości odbywały się one na terenie archidiecezji gnieźnieńskiej, w Gnieźnie lub Łowiczu. W obydwu tych miastach biskup udzielał ich albo w kościele katedralnym w Gnieźnie lub kolegiackim w Łowiczu, lub w kaplicy seminaryjnej. W 11 przypadkach znamy miejsce przyjęcia święceń kapłańskich. Najczęściej udzielano ich w Łowiczu. Poza terenem archidiecezji któreś ze święceń otrzymało sześciu duchownych. Dwóch otrzymało święcenia w katedrze poznańskiej – ks. Wawrzyniec Skapski święcenia prezbiteratu³¹, a ks. Wojciech Lityński święcenia diakonatu³². Także dwóch w Krakowie – ks. Jan Kanty Piuszewski³³ i Feliks Treffler³⁴,

²⁷ *Misjonarze św. Wincentego a Paulo w Polsce (1651–2001)*, t. 1, Kraków 2001, s. 79, 88.

²⁸ AAGn, Asem B II 1a, k. 41; przybył do seminarium gnieźnieńskiego 5 maja 1776 r. na miejsce fundacyjne. Przebywał tam do święceń, które przyjął w 1778 r.

²⁹ ADWł, AAG. Wiz. 72, s. 936.

³⁰ Tamże, s. 1054.

³¹ ADWł, AAG. Wiz. 88, k. 79v.

³² ADWł, AAG. Wiz. 72, s. 1044.

³³ ADWł, AAG. Wiz. 88, k. 1.

³⁴ Tamże, k. 95.

kolejnych dwóch – Piotr Krajewski w Przemyślu³⁵ i Melchior Kawczyński w Warszawie³⁶.

Kolejnym interesującym nas zagadnieniem są biskupi, którzy udzielali święceń duchownym.

Tab. 4. Biskupi udzielający święceń duchowieństwu dekanatu uniejowskiego

Biskup udzielający święceń	Liczba duchownych				Razem
	Święcenia niższe	Subdiakoniat	Diakoniat	Prezbiterat	
Dobiński Krzysztof ³⁷		1			1
Przedwojewski Antoni ³⁸	2	3	3	4	12
Kozierowski Ignacy ³⁹	2			2	4
Ossoliński Ignacy Franciszek ⁴⁰			1		1
Walknowski Władysław ⁴¹			1		1
Hylzen Jerzy Mikołaj ⁴²	1				1

³⁵ Tamże, k. 76.

³⁶ ADWł, AAG. Wiz. 72, s. 936.

³⁷ Krzysztof Dobiński (1655–1769), biskup tytularny Serra, pomocniczy gnieźnieński, kanonik łączycy i gnieźnieński, opat komendatoryjny hebdowski. J. Korytkowski, *Pralaci i kanonicy...*, dz. cyt., t. 1, s. 225–228; *Hierarchia catholica medii et recentioris aevi* (HC), wyd. C. Eubel [i in.], t. 6, s. 337.

³⁸ Antoni Kornel Przedwojewski (1728–1793), biskup tytularny Bolina, pomocniczy gnieźnieński (łowicki), kapucyn, w zakonie kustosz, kaznodzieja i prowincjał. Następnie kanonik łączycy i gnieźnieński, dziekan kapituły łowickiej. Proboszcz w Skierniewicach i Kompinie. HC, t. 6, s. 126; *Polski słownik biograficzny* (PSB), t. 28, s. 712–714; J. Korytkowski, *Pralaci i kanonicy...*, dz. cyt., t. 3, s. 295.

³⁹ Ignacy Augustyn Kozierowski (1708–1791), biskup tytularny Adrane, pomocniczy gnieźnieński, kanonik regularny lateraneński, kanonik gnieźnieński, prepozyt w Mstowie, proboszcz w Radomsku. HC, t. 6, s. 65; J. Korytkowski, *Pralaci i kanonicy...*, dz. cyt., t. 2, s. 322–327.

⁴⁰ Ignacy Franciszek Ossoliński (1732–1784), biskup tytularny Dardanus i koadiutor bakowski biskupa Stanisława Rajmunda Jezierskiego. Następnie został biskupem koadiutorem kijowskim biskupa Józefa Andrzeja Załuskiego i po jego śmierci biskupem kijowskim. Franciszkanin. Był gwardianem w Warce i Warszawie, a następnie w czasie koadiutorii bakowskiej pełnił funkcje wikariusza generalnego archidiecezji gnieźnieńskiej. Dziekan kolegiaty w Stanisławowie i proboszcz we Wronowie. HC, t. 6, s. 192; PSB, t. 29, s. 395–396.

⁴¹ Władysław Walknowski (?–1779), biskup tytularny Benda i pomocniczy poznański. Kanonik poznański, opat komendatoryjny opactwa w Trzemesznie. HC, t. 6, s. 120; J. Nowacki, *Archidiecezja poznańska w granicach historycznych i jej ustrój*, t. 2, Poznań 1964, s. 190.

⁴² Jerzy Mikołaj Hylzen (1692–1775), biskup smoleński. Kanclerz kapituły wileńskiej, proboszcz w Dynenburdu, Prusach i Wieliziu. HC, t. 6, s. 382; *Słownik polskich teologów katolickich* (SPTK), t. 2, s. 82–84.

Biskup udzielający święceń	Liczba duchownych				Razem
	Święcenia niższe	Subdiakon	Diakon	Prezbiterat	
Kierski Józef ⁴³				1	1
Dembowski Antoni ⁴⁴				1	1
Karski Jan ⁴⁵				1	1
Kobielski Franciszek ⁴⁶			1	1	2
Potkański Franciszek ⁴⁷				1	1
Leńczowski Jan ⁴⁸				1	1
Mathy Ludwik ⁴⁹				1	1

Większość duchownych przyjmowało święcenia z rąk biskupów pomocniczych archidiecezji gnieźnieńskiej: Krzysztofa Dobińskiego, Antoniego Przedwojewskiego, Jana Karskiego i Ignacego Kozierowskiego. Udzielili oni łącznie 18 święceń na 28, o których informacje posiadamy, co stanowi 64,3%.

Uwieńczeniem długiej drogi prowadzącej młodego człowieka do kapłaństwa były wyższe święcenia duchowne, zwłaszcza zaś przyjęcie prezbiteratu. Ustawodawstwo kościelne określało wiek, w którym można przyjmować poszczególne stopnie święceń. Na Soborze Trydenckim

⁴³ Józef Tadeusz Kierski (?–1783), sufragan poznański, biskup przemyski, kanonik poznański. W 1736 r. został biskupem tytularnym Bolina i sufraganem, w 1768 r. objął diecezję przemyską. HC, t. 6, s. 382; PSB, t. 12, s. 428–429.

⁴⁴ Antoni Sebastian Dembowski (1682–1763), biskup płocki, kujawsko-pomorski, starosta tymborski, będziński, płocki. Po śmierci żony przyjął święcenia kapłańskie i w 1737 r. został biskupem płockim, przeniesiony w 1752 r. na biskupstwo kujawsko-pomorskie. HC, t. 6, s. 342; SPTK, t. 1, s. 382–384.

⁴⁵ Jan Karski (1726–1784), sufragan gnieźnieński, kanonik gnieźnieński, dziekan łowicki, proboszcz w Żninie, Uniejowie i Iglowie na Spiszu. HC, t. 6, s. 224; PSB, t. 13, s. 130.

⁴⁶ Franciszek Antoni Kobielski (1679–1755), sufragan kujawsko-pomorski, biskup kamieniecki, łucki, kanonik katedralny krakowski, łowicki, gnieźnieński, dziekan kolegiaty warszawskiej i kieleckiej. Biskupem tytularnym Antaeopolis i sufraganem został w 1725 r. W 1736 r. biskupem kamienieckim, w 1739 r. przeniesiony na biskupstwo łuckie. HC, t. 5, s. 89, t. 6, s. 142, 266; PSB, t. 13, s. 146–148.

⁴⁷ Franciszek Potkański (1710–1789), sufragan krakowski, wcześniej jezuita, kanonik łódzki, chełmski, sandomierski, krakowski, proboszcz w Zwoleniu, Kobiernikach i Bałtowie. HC, t. 6, s. 330; PSB, t. 27, s. 722–724.

⁴⁸ Jan Leńczowski (?–1807), sufragan krakowski, kanonik chełmiński, krakowski, dziekana kolegiaty lubelskiej. HC, t. 6, s. 61.

⁴⁹ Ludwik Mathy (1725–1802), sufragan poznański, kanonik poznański, gnieźnieński, kruszwicki, proboszcz w Kościanie. HC, t. 6, s. 391.

ustalono, że kandydat do niższych święceń powinien mieć przynajmniej 14 lat, subdiakoniat powinien przyjmować mając co najmniej 22 lata, diakonat 23, a prezbiterat 25 lat⁵⁰. *Pastoralna* kard. Maciejowskiego obniżała do 7 lat wiek kandydata do tonsury i pierwszych trzech niższych święceń, akolitat można było otrzymać mając lat 12. Zachowano natomiast granice wiekowe ustalone na tym soborze dla wyższych święceń⁵¹.

Tab. 5. Wiek objęcia święceń i beneficjum w dekanacie uniejowskim

Nazwisko Imię	Rok urodzenia	Rok święceń	Wiek w chwili święceń	Data instytucji	Data objęcia beneficjum	Wiek objęcia beneficjum	Lata kapłań- stwa
Piuszewski Jan Kanty	1744	1781	37	1789	przed 22 VIII 1789	45	8
Obrohczyński Mikołaj	1746	1775	29	24 IV 1781		35	6
Krajewski Piotr	1754	1776	22	1790?		37	14?
Dierski Adam	1748	1772	24	24 VIII 1777		29	5
Kawczyński Melchior		1770		27 III 1776			6
Kędziorski Michał	1739	1768	29	18 V 1770		31	2
Zakrzewski Sebastian	1746	1771	25	9 IV 1778		32	7
Skapski Wawrzyniec	1759	1783	24	5 I 1787		28	4
Treffler Feliks	1740	1763	23	6 X 1787		47	14
Domański Ignacy	1749	1772	23	2 VIII 1779		30	7
Loga Ludwik	1744	1767	23	5 VI 1779		35?	12
Słomczyński Jakub	1738	1763	25	1786		48	13
Lityński Wojciech	1749	1778	29	13 11 1777		28	1
Zdzieniecki Andrzej	1720	1748	28	1754		34	6

Źródło: ADWł, AAG. Wiz. 72; Wiz. 88; Akta par. Pęczniew 1; AKMK, L. Ord. 10.

⁵⁰ *Dokumenty soborów powszechnych*, dz. cyt., s. 694–695, 700–701.

⁵¹ Tamże, s. 700–701 (sess. 23, c. 12, de ref.); „Aetatis quidem, in assumendis ad primam tonsuram et tres minores ordines, septem; ad Acolytatum duodecim completorum; ad Subdiaconatum viginti duorum; ad Diaconatum viginti trium; ad Presbyteratum viginti quinque annorum requiritur; istos tamen sufficit inchoastos esse” (*Decretales Summorum Pontificum*, t. 1, s. 83). – A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1525–1821*, cz. 1, Olsztyn 2000, s. 75.

W powyższej tabeli ujęci zostali tylko ci z duchownych pracujących w dekanacie, którzy posiadali w nim beneficjum, rządcy, plebani, komendarze i koadiutor. Opuszczeni zostali natomiast ci, u których nie podany został czas objęcia beneficjum. Z informacji zawartych w wizytacji wynika, że sześciu duchownych przyjęło święcenia kapłańskie przed ukończeniem 25 roku życia. Byli to księża: Piotr Krajewski⁵², Feliks Treffer⁵³, Ignacy Domański⁵⁴, Ludwik Loga⁵⁵, Adam Dierski⁵⁶ i Wawrzyniec Skapski⁵⁷. Pierwszy przyjął święcenia w wieku 22 lat. Trzej kolejni w 23 roku życia, a dwóch ostatnich w 24 roku życia. Niestety wizytujący dekanat ks. Grochowalski i ks. Cielecki nie podali dokładnych dat ich urodzenia, dlatego też nie wiemy, czy brakowało im kilku miesięcy do kanonicznego wieku przyjęcia święceń i otrzymali dyspensę od własnego biskupa ordynariusza, czy też ten czas był dłuższy i potrzebowali dyspensy Stolicy Apostolskiej. Na pewno takiego pozwolenia potrzebowali ci, którzy mieli mniej niż 24 lata. Pozostali duchowni, dla których przekazane zostały informacje, przyjęli święcenia kapłańskie w 25 roku życia – 2, w 28 roku i w 29 roku życia po 2 i w 37 roku życia – 1.

Fakt przyjęcia święceń kapłańskich nie oznaczał od razu pracy w badanym dekanacie. Co prawda jednym z podstawowych warunków do przyjęcia święceń wyższych było posiadanie beneficjum kościelnego lub innych przyzwoitych środków utrzymania. Te jednak nie musiały od razu znajdować się na omawianym terenie. Procedura objęcia beneficjum kościelnego w tym czasie wyglądała następująco. Po zawakowaniu beneficjum jego kolator szukał następcy, takiego duchownego, który podjąłby się zadania wypełniania obowiązków duszpasterskich wynikających z zadań konkretnego beneficjum duszpasterskiego. On też wystawiał prezentę dla konkretnego duchownego. Musiała być ona zatwierdzona przez biskupa ordynariusza. W omawianym czasie ordynariusz najczęściej zadania te zlecał oficjałowi. Po dokonaniu zatwierdzenia kandydat otrzymywał nominację na konkretne stanowisko duchowne, które powinien objąć w sposób przewidziany przez prawo kanoniczne, z zachowaniem odpowiedniej formy liturgicznej. Taka procedura objęcia beneficjum obowiązywała

⁵² ADWł, AAG. Wiz. 88, k. 76.

⁵³ Tamże, k. 95.

⁵⁴ ADWł, AAG. Wiz. 72, s. 1009; Wiz. 88, k. 50v.

⁵⁵ Tamże, k. 58.

⁵⁶ ADWł, AAG. Wiz. 72, s. 919; Wiz. 88, k. 88.

⁵⁷ Tamże, k. 79v–80.

wszystkie samodzielne beneficja. W opisanych przekazach wizytatorzy podawali datę instytucji na samodzielne beneficja, ale tylko w jednym przypadku opisano informację dotyczącą daty objęcia beneficjum parafialnego. Dotyczyła ona ks. Jana Kantego Piuszewskiego, proboszcza w Wilamowie. Otrzymał on nominację na to beneficjum w 1789 r., a objął je przed 22 sierpnia tegoż roku⁵⁸.

Z czasu, jaki upłynął od święceń do momentu objęcia beneficjum w dekanacie uniejowskim, wynika, że księża ci pracowali na innych stanowiskach kościelnych. Większość plebanów w dekanacie otrzymała prezentę po kilku lub kilkunastu latach kapłaństwa. Pewne zdziwienie może budzić fakt objęcia beneficjum przez duchownego, który nie przyjął jeszcze święceń kapłańskich. Pracujący w dekanacie ks. Wojciech Lityński otrzymał prezentę na parafię w Siedlątkowie od miejscowej kolatorki Marianny z Dębickich Załuskowskiej w czasie swojego pobytu w seminarium w Gnieźnie. Pochodził on z szlacheckiej rodziny i tytułem do jego święceń subdiakonatu, które odbyły się w 1777 r., według księgi wpisów seminarium była *provisia sua*. Ponieważ nie wiemy, w którym dniu przyjął te święcenia, nie możemy określić, czy faktycznie taki tytuł do święceń został zapisany. W księdze konsystorskiej zapisana jest jego prezenta do parafii siedlątkowskiej z dnia 10 października 1777 r. Możliwe, że była kolejna prezenta, otrzymana przez niego już po przyjęciu święceń subdiakonatu. Instytucję na tę funkcję otrzymał 13 listopada 1777 r., a święcenia kapłańskie przyjął 20 kwietnia 1778 r. w katedrze gnieźnieńskiej. Pierwszy jego zapis w księdze metrykalnej dokonany został pod datą 2 lutego 1779 r.⁵⁹

Pozostali duchowni w większości obejmowali je do dziesiątego roku kapłaństwa. W tym okresie objęło beneficjum w dekanacie dziewięciu kapłanów. Z plebanów w późniejszym czasie zaczęli pracować ks. Piotr Krajewski, pleban w Siedlątkowie, który objął parafię prawdopodobnie w 14 roku kapłaństwa⁶⁰. Natomiast w 12 roku kapłaństwa rządcą parafii w Niemysłowie został ks. Ludwik Loga. Ten duchowny jednocześnie był

⁵⁸ Tamże, k. 1.

⁵⁹ ADWł, AAG. Wiz. 72, s. 1044; Akta par. Siedlątków KM 2, s. 52; AAGn, A. Cons. 193, k. 260–261; ASem B II 1a, k. 41; M. Różański, *Duchowieństwo dekanatu uniejowskiego w świetle wizytacji generalnej z 1779 r. Studium prozopograficzne*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 17(2008), s. 298; t e n ż e, *Duchowieństwo parafialne w archidiakonacie uniejowskim w XVIII wieku. Studium prozopograficzne*, Łódź 2010, s. 256.

⁶⁰ ADWł, AAG. Wiz. 88, k. 76,

zaangażowany w służbę publiczną i wykonywał zadania zlecone przez Prymasa⁶¹. Także dwaj komendarze: w Glinnie – ks. Jakub Słomczyński i Brodni – ks. Feliks Treffer objęli swoje funkcje odpowiednio po 13 i 14 latach kapłaństwa.

* * *

Celem przedstawionych wyżej danych było ukazanie spraw personalnych dotyczących duchowieństwa pracującego w dekanacie uniejowskim podczas wizytacji generalnej z przełomu 1790–1791 roku. Warstwa informacyjna tej wizytacji, dotycząca problematyki duszpasterkich i funkcjonowania beneficjów, jest o wiele bogatsza. Wizytator ks. Celestyn Cielecki opisał w kilku zdaniach, jak ci duchowni wypełniają podstawowe funkcje kapłańskie związane z duszpasterstwem, czyli kiedy i jak odprawiają msze święte, jak sprawują sakramenty i czy przy parafii działają bractwa religijne.

⁶¹ ADWł, AAG. Wiz. 72, s. 1023; Wiz. 88, k. 58; M. Róžańsk i, *Duchowieństwo parafialne w archidiaconacie uniejowskim...*, dz. cyt., s. 46.